

รายงานผลงานเรื่องเต็มการทดลองที่สิ้นสุด

1. ชุดโครงการวิจัย   วิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรและเครื่องเทศ
2. โครงการวิจัย   ศึกษาการผลิตพันธุ์ที่มีคุณภาพ
  - กิจกรรม   วิจัยและพัฒนาการผลิตพันธุ์ที่มีคุณภาพ
  - กิจกรรมย่อย   วิจัยและพัฒนาการผลิตพันธุ์ที่มีคุณภาพ
3. ชื่อการทดลอง   การทดสอบพันธุ์พันธุ์ในแหล่งปลูกเพื่อการค้า
 Varietal Trial of *Gynostemma pentaphyllum* (Thunb.) Makino
 in Growing Area for Commercial Purposes
4. คณะผู้ดำเนินงาน
  - หัวหน้าการทดลอง   จรัญ ดิษฐไชยวงศ์   ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพิจิตร
  - ผู้ร่วมงาน   เสี่ยงม แจ่มจำรูญ   ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพิจิตร
  - มัลลิกา รักษาธรรม   ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพิจิตร
  - ศศิธร วรปติรังสี^{1/}   แสงมณี ชิงดวง^{2/}
5. บทคัดย่อ

ปลูกพันธุ์ 3 พันธุ์ คือ พันธุ์สิบสองปันนา พันธุ์อ่างขาง และพันธุ์พื้นเมือง ในศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพิจิตร ปี 2554 และปลูกในแปลงเกษตรจังหวัดพิษณุโลก ปี 2555 วางแผนการทดลองแบบสุ่มในบล็อกสมบูรณ์ มี 7 ซ้ำ ปลูกแบบไม่ขึ้นค้ำ ภายใต้ตาข่ายพรางแสง 40% เก็บเกี่ยวผลผลิต 2 ครั้ง ปลูกในศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพิจิตรพบว่า พันธุ์สิบสองปันนาให้น้ำหนักสดสูงสุด 6,310 กิโลกรัมต่อไร่ แตกต่างทางสถิติกับพันธุ์อ่างขาง และพันธุ์พื้นเมืองซึ่งให้น้ำหนักสดรองลงมาคือ 5,446 และ 2,223 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ พันธุ์สิบสองปันนาให้น้ำหนักแห้งสูงสุด 797 กิโลกรัมต่อไร่ ไม่แตกต่างทางสถิติกับพันธุ์อ่างขาง ซึ่งให้น้ำหนักแห้งรองลงมาคือ 754 กิโลกรัมต่อไร่ แต่แตกต่างทางสถิติกับพันธุ์พื้นเมืองซึ่งให้น้ำหนักแห้งต่ำสุด 355 กิโลกรัมต่อไร่ พันธุ์สิบสองปันนาและพันธุ์อ่างขาง มีขนาดใบและขนาดก้านใบใหญ่กว่าพันธุ์พื้นเมืองและแตกต่างกันทางสถิติ วิเคราะห์ปริมาณซาโปนินรวมพบว่า พันธุ์พื้นเมืองให้ปริมาณซาโปนินรวมสูงสุด 10.92 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม ไม่แตกต่างทางสถิติกับพันธุ์อ่างขางซึ่งให้ปริมาณซาโปนินรวมรองลงมาคือ 10.15 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม แต่แตกต่างทางสถิติกับพันธุ์สิบสองปันนา ซึ่งให้ปริมาณซาโปนินรวมต่ำสุดคือ 8.74 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม

รหัสการทดลอง 01-31-54-04-01-01-54

^{1/} ศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย อ.เมือง จ.เชียงราย 57000

^{2/} สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

ปลูกในแปลงเกษตรกรจังหวัดพิษณุโลกพบว่า พันธุ์สิบสองปันนาให้น้ำหนักสดสูงสุด 3,870 กิโลกรัมต่อไร่ และให้น้ำหนักแห้งสูงสุด 570 กิโลกรัมต่อไร่ แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์อ่างขางและพันธุ์พื้นเมือง พันธุ์อ่างขางให้น้ำหนักสด 2,306 กิโลกรัมต่อไร่ ให้น้ำหนักแห้ง 372 กิโลกรัมต่อไร่ ไม่แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์พื้นเมืองซึ่งให้น้ำหนักสดต่ำสุด 1,983 กิโลกรัมต่อไร่ ให้น้ำหนักแห้งต่ำสุด 276 กิโลกรัมต่อไร่ วิเคราะห์ปริมาณซาโปนินรวมพบว่า พันธุ์พื้นเมืองให้ปริมาณซาโปนินรวมสูงสุด 13.32 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม ไม่แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์สิบสองปันนา และพันธุ์อ่างขาง พันธุ์สิบสองปันนาให้ปริมาณซาโปนินรวม 11.37 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม ไม่แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์อ่างขางซึ่งให้ปริมาณซาโปนินรวม 11.44 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม พันธุ์ที่เหมาะสมสำหรับปลูกในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างคือ พันธุ์สิบสองปันนา

คำหลัก : ปัญจขันธุ์ แหล่งปลูก พันธุ์ ซาโปนินรวม

Abstract

Three cultivars of *Gynostemma pentaphyllum*, cultivars; Sipsongpanna, Angkhang and Local were grown in Phichit Agricultural Research and Development Center in 2011 and a farmer farm at Phitsanulok province in 2012. A randomized complete block design with 7 replications was used. Cultivation method was non-staking and full sunlight was cut off 40% by net. Yields were harvested 2 times. Results show that cultivars were grown in Phichit Agricultural Research and Development Center; cultivar Sipsongpanna gave the highest fresh weight of 6,310 kg/rai which was significantly different from Angkhang and Local. Cultivars Angkhang and Local gave the fresh weight of 5,446 and 2,223 kg/rai, respectively. Cultivar Sipsongpanna gave the highest dry weight of 797 kg/rai which was not significantly different from Angkhang which gave the dry weight of 754 kg/rai. However, it was significantly different from Local which gave the lowest dry weight of 355 kg/rai. Leaf and petiole sizes of cultivars; Sipsongpanna and Angkhang were bigger than cultivar Local. The differences were significantly different. Local cultivar gave the highest total saponin of 10.92 g/100 g dry weight which was not significantly different from Angkhang which gave the total saponin of 10.15 g/100 g dry weight. However, it was significantly different from Sipsongpanna which gave the lowest total saponin of 8.74 g/100 g dry weight.

Cultivars were grown in a farmer farm at Phitsanulok province; cultivar Sipsongpanna gave the highest fresh weight of 3,870 kg/rai and the highest dry weight of 570 kg/rai which was significantly different from Angkhang and Local. Cultivar Angkhang

gave the fresh weight of 2,306 kg/rai and the dry weight of 372 kg/rai was not significantly different from Local which gave the fresh weight of 1,983 kg/rai and the dry weight of 276 kg/rai. However, they were not significantly different. Cultivar Local gave the highest total saponin of 13.32 g/100 g dry weight which was not significantly different from Sipsongpanna and Angkhang. Cultivar Sipsongpanna gave the total saponin of 11.37 g/100 g dry weight which was not significantly different from Angkhang which gave the total saponin of 11.44 g/100 g dry weight. The suitable cultivar for growing in the lower north area was Sipsongpanna.

Keywords: *Gynostemma pentaphyllum* (Thunb.) Makino, growing area, cultivar, total saponin

6. คำนำ

ปัญญาจันทร์หรือเจียวกู่หลาน (Jiaogulan) เป็นพืชวงศ์แตง (Cucurbitaceae) ต้นปัญญาจันทร์มีสารจีปีโนไซด์ (gypenoside) ซึ่งเป็นสารประเภทซาโปนิน (saponin) มีคุณสมบัติคล้ายกับจินซีโนไซด์ (ginsenoside) ที่พบในโสม (*Panax ginseng*) (เย็นจิตรและคณะ, 2551) มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาพบว่า ปัญญาจันทร์มีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด ฤทธิ์ต้านอักเสบ ยับยั้งการเจริญเติบโตของเซลล์มะเร็งบางชนิด รักษาแผลในกระเพาะอาหาร ลดระดับไขมันในเลือด ฤทธิ์ป้องกันการเกิดพิษต่อตับ และฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ การศึกษาพิษเรื้อรังในสัตว์ทดลองพบว่า มีความปลอดภัย (กัลยา, 2551) มีหลายปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของวัตถุดิบที่นำมาเตรียมยา เช่น ชนิด พันธุ์ แหล่งปลูก ช่วงเวลาเก็บเกี่ยว และสภาพแวดล้อม เป็นต้น (Zhang, 2003) มีการปลูกพืชชนิดนี้ในพื้นที่ภาคเหนือ เก็บเกี่ยวพืชนี้เมื่ออายุ 4-5 เดือน ขึ้นไป (บัวบางและคณะ, 2552) การปลูกปัญญาจันทร์พันธุ์สิบสองปันนาแบบขึ้นค้างและไม่ขึ้นค้างในพื้นที่ภาคเหนือให้ผลผลิตและปริมาณซาโปนินรวม (total saponin) ไม่แตกต่างกัน (จรัญและคณะ, 2550) การปลูกปัญญาจันทร์พันธุ์พื้นเมืองแบบไม่ขึ้นค้างในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างให้ผลผลิตสูงสุด และวิธีการปลูกทั้งแบบขึ้นค้างและไม่ขึ้นค้าง ให้ปริมาณซาโปนินรวมไม่แตกต่างกันทางสถิติ (จรัญและคณะ, 2554) มาตรฐานคุณภาพสมุนไพรปัญญาจันทร์ กำหนดส่วนเหนือดินมีปริมาณสารสกัดชนิดหยาบของซาโปนินรวม (total saponin) ไม่น้อยกว่า 8 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม (เย็นจิตรและคณะ, 2551) การทดลองนี้ต้องการทราบพันธุ์ปัญญาจันทร์ที่เหมาะสมใช้ปลูกในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

7. วิธีดำเนินการ

- อุปกรณ์

1. กิ่งชำปัญญาจันทร์ 3 พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์สิบสองปันนา (Sipsongpanna) พันธุ์อ่างขาง (Angkhang) และพันธุ์พื้นเมือง (Local)

2. โครงหลังคาพรางแสง ขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 10 เมตร สูง 2.5 เมตร จำนวน 4 หลัง
3. วัสดุการเกษตร เช่น ภาดหลุม ดินพรุ (peat) แผงตาข่ายพลาสติก กรรไกร และปุ๋ยคอก เป็นต้น
4. วัสดุวิทยาศาสตร์ ได้แก่ สารเคมีต่างๆ ที่ใช้วิเคราะห์หาปริมาณซาโปนินรวม
5. ครุภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เช่น เครื่องชั่งไฟฟ้า ตู้อบ และเครื่องอบพีช เป็นต้น

- วิธีการ

วางแผนการทดลองแบบ RCB มี 7 ซ้ำ ปัญจพันธ์ 3 พันธุ์ (cultivar) เป็นกรรมวิธี คือ พันธุ์สิบสองปันนา พันธุ์อ่างขาง และพันธุ์พื้นเมือง

1. การปลูกและดูแลรักษา

1.1 พื้นที่ปลูก แหล่งน้ำ และปุ๋ยคอก ต้องไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนสารพิษตกค้างและโลหะหนัก

1.2 ก่อนปลูก 2 เดือน วิเคราะห์ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และปรับสภาพดินโดย ใส่ปูนขาวให้มีค่าความเป็นกรดต่างของดิน (pH) 6.5-7 และใส่ปุ๋ยคอกให้มีค่าอินทรียวัตถุ 3.5% ทำโครงหลังคาพรางแสงด้วยตาข่ายพรางแสง (aluminet) 40% สูงจากพื้นดิน 2.5 เมตร เตรียมกล้า โดยตัดกิ่งช่วงกลางเถาเป็นท่อนๆ แต่ละท่อนมี 3 ข้อ ปักชำลึก 1 ข้อ ในภาดหลุมที่มีดินพรุ เป็นวัสดุเพาะเมื่อต้นปัญจพันธ์อายุหลังตัดชำ 45 วัน จึงย้ายลงแปลงปลูกปลูกแบบยกแปลง ขนาดแปลงย่อย 1 × 4 เมตร เว้นทางเดินระหว่างแปลง 50 เซนติเมตร ระหว่างซ้ำ 1 เมตร ปลูก 1 ต้นต่อหลุม มี 2 แถวต่อแปลง ระยะปลูก 50 × 50 เซนติเมตร ปลูกแบบไม่ขึ้นค้าง โดยให้ต้นปัญจพันธ์ทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน ให้น้ำแบบฉีดฝอยวันละ 2 ชั่วโมง กำจัดวัชพืชด้วยแรงงานคน

2. การเก็บเกี่ยว และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เก็บผลผลิตตามกรรมวิธี โดยตัดส่วนเหนือดินห่างจากโคนต้นประมาณ 10 เซนติเมตร ชั่งน้ำหนักสด นำผลผลิตไปล้างด้วยน้ำสะอาด ฝั้ให้สะเด็ดน้ำ หั่นเป็นท่อนๆ ยาวประมาณ 3-4 เซนติเมตร นำไปฝั้แดดให้แห้ง นำเข้าตู้อบซ้ำ ที่อุณหภูมิ 40 องศาเซลเซียส อบจนแห้งสนิท ให้มีปริมาณความชื้นหลังอบแห้งไม่เกิน 8% โดยน้ำหนัก ชั่งน้ำหนักแห้ง เก็บผลผลิตแห้ง ใส่ถุงพลาสติกใส ผนึกให้แน่น เก็บไว้ในที่สะอาดและไม่ชื้น สุ่มตัวอย่างผลผลิตแห้ง 100 กรัม นำมาบดเป็นผง วิเคราะห์หาปริมาณซาโปนินรวม

3. การวิเคราะห์หาปริมาณสารสำคัญ สุ่มตัวอย่างผลผลิตแห้ง 100 กรัมต่อกรรมวิธี นำมาบดเป็นผง วิเคราะห์หาปริมาณสารสกัดชนิดหยาบของซาโปนินรวม ใช้วิธีการของสถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ (เย็นจิตรและคณะ, 2551) และประยุกต์วิธีการของ Takemoto *et al.* (Takemoto *et al.*, 1985)

4. การบันทึกข้อมูล บันทึกลักษณะใบ ผลผลิต ปริมาณซาโปนินรวม และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทางสถิติ ใช้วิธี Duncan 's New Multiple Range Test (DMRT)

- เวลาและสถานที่

เริ่มต้น ตุลาคม 2553 สิ้นสุด กันยายน 2556 รวม 3 ปี

สถานที่ทำการทดลอง

1. แปลงทดลองศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพิจิตร ปี 2554

2. แปลงเกษตรกร อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ปี 2555/2556
3. ห้องปฏิบัติการสถาบันเทคโนโลยีชีวภาพและวิศวกรรมพันธุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2555-2556

8. ผลการทดลองและวิจารณ์

8.1 ปลุกทดสอบพันธุ์ในศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพิจิตร เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2553 สิ้นสุดการเก็บเกี่ยววันที่ 15 สิงหาคม 2554

- ผลผลิตและปริมาณซาโปนินรวม

ปัญจพันธ์พันธุ์สิบสองปันนาให้ค่าเฉลี่ยน้ำหนักสดสูงสุด 6,310 กิโลกรัมต่อไร่ แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์อ่าขาง และพันธุ์พื้นเมืองซึ่งให้น้ำหนักสดรองลงมาคือ 5,446 และ 2,223 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ พันธุ์สิบสองปันนาให้ค่าเฉลี่ยน้ำหนักแห้งสูงสุด 797 กิโลกรัมต่อไร่ ไม่แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์อ่าขาง ซึ่งให้น้ำหนักแห้งรองลงมาคือ 754 กิโลกรัมต่อไร่ แต่แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์พื้นเมืองซึ่งให้น้ำหนักแห้งต่ำสุด 355 กิโลกรัมต่อไร่ พันธุ์พื้นเมืองให้ค่าเฉลี่ยปริมาณซาโปนินรวมสูงสุด 10.92 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม ไม่แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์อ่าขางซึ่งให้ปริมาณซาโปนินรวมรองลงมาคือ 10.15 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม พันธุ์สิบสองปันนาให้ปริมาณซาโปนินรวมต่ำสุด 8.74 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม ไม่แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์อ่าขาง (Table 1)

Table 1 Yield and total saponin of *Gynostemma pentaphyllum* at Phichit Agricultural Research and Development Center in 2011.

Cultivar	Fresh weight	Dry weight	Total saponin
	(kg/rai) ^{1/}	(kg/rai) ^{1/}	(g/100 g dry weight) ^{1/}
Sipsongpanna	6,310 a	797 a	8.74 b
Angkhang	5,446 b	754 a	10.15 ab
Local	2,223 c	355 b	10.92 a
C.V. (%)	11.8	11.0	15.1

^{1/} Means followed by the same letters indicate no differences at P < 0.05 by DMRT.

- ลักษณะใบ

พันธุ์สิบสองปันนาและพันธุ์อ่าขางมีความกว้างใบ ความยาวใบ และขนาดก้านใบไม่แตกต่างกันทางสถิติ แต่มีความหนาใบแตกต่างกันทางสถิติคือ พันธุ์สิบสองปันนามีความหนาใบ 0.26 มิลลิเมตร และพันธุ์อ่าขางมีความหนาใบ 0.23 มิลลิเมตร พันธุ์อ่าขางมีความหนาใบ ไม่แตกต่างกันทางสถิติกับ

พันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีความหนาใบ 0.24 มิลลิเมตร พันธุ์สิบสองปันนาและพันธุ์อ่างขาง มีขนาดก้านใบคือ ความกว้างก้านใบ และความยาวก้านใบมากกว่าพันธุ์พื้นเมือง และแตกต่างกันทางสถิติ (Table 2)

Table 2 Leaf characteristics of *Gynostemma pentaphyllum* at Phichit Agricultural Research and Development Center in 2011.

Cultivar	Leaf width (cm) ^{1/}	Leaf length (cm) ^{1/}	Leaf thickness (mm) ^{1/}	Petiole width (mm) ^{1/}	Petiole length (cm) ^{1/}
Sipsongpanna	10.4 a	8.6 a	0.26 a	2.41 a	9.4 a
Angkhang	10.4 a	8.6 a	0.23 b	2.37 a	8.5 a
Local	7.2 b	5.4 b	0.24 b	1.80 b	4.2 b
C.V. (%)	4.6	5.8	9.0	3.9	10.7

^{1/} Means followed by the same letters indicate no differences at $P < 0.05$ by DMRT.

ความหนาใบของพันธุ์สิบสองปันนาที่มากกว่าพันธุ์อ่างขาง และแตกต่างกันทางสถิติ มีส่วนทำให้พันธุ์สิบสองปันนาให้ผลผลิตมากกว่าพันธุ์อ่างขาง ส่วนพันธุ์พื้นเมืองให้ผลผลิตต่ำสุด ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากพันธุ์พื้นเมืองมีขนาดใบเล็กกว่าและก้านใบสั้นกว่าพันธุ์สิบสองปันนาและพันธุ์อ่างขาง และแตกต่างกันทางสถิติ แต่อย่างไรก็ตาม พันธุ์พื้นเมืองให้ปริมาณซาโปนินรวมสูงสุด ผลการทดลองนี้สอดคล้องในทิศทางเดียวกับผลการประเมินพันธุ์ปัญญาชนในปี 2552 (Ditchaiwong *et al.*, 2011)

8.2 ปลุกทดสอบพันธุ์ในแปลงเกษตรกร อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2555 สิ้นสุดการเก็บเกี่ยววันที่ 13 พฤศจิกายน 2555

ผลผลิตและปริมาณซาโปนินรวมพบว่า ปัญญาชนพันธุ์สิบสองปันนาให้ค่าเฉลี่ยน้ำหนักสดสูงสุด 3,870 กิโลกรัมต่อไร่ น้ำหนักแห้ง 570 กิโลกรัมต่อไร่ แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์อ่างขางและพันธุ์

พื้นเมือง พันธุ์อ่างขางและพันธุ์พื้นเมืองให้น้ำหนักสดและน้ำหนักแห้งไม่แตกต่างกันทางสถิติกล่าวคือ พันธุ์อ่างขางให้น้ำหนักสด 2,306 กิโลกรัมต่อไร่ น้ำหนักแห้ง 372 กิโลกรัมต่อไร่ และพันธุ์พื้นเมืองให้น้ำหนักสด 1,983 กิโลกรัมต่อไร่ น้ำหนักแห้ง 276 กิโลกรัมต่อไร่ พันธุ์พื้นเมืองให้ค่าเฉลี่ยปริมาณซาโปนินรวมสูงสุด 13.32 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม ไม่แตกต่างกันทางสถิติกับพันธุ์สิบสองปันนา และพันธุ์อ่างขาง ซึ่งทั้งสองพันธุ์ให้ปริมาณซาโปนินรวมไม่แตกต่างกันทางสถิติคือ 11.37 และ 11.44 กรัมต่อน้ำหนักแห้ง 100 กรัม ตามลำดับ (Table 3)

Table 3 Yield and total saponin of *Gynostemma pentaphyllum* (Thunb.) Makino in a farmer farm at Phitsanulok province in 2012.

Cultivar	Fresh weight	Dry weight	Total saponin
	(kg/rai) ^{1/}	(kg/rai) ^{1/}	(g/100 g dry weight) ^{1/}
Sipsongpanna	3,870 a	570 a	11.37 a
Angkhang	2,306 b	372 b	11.44 a
Local	1,983 c	276 b	13.32 a
C.V. (%)	23.2	24.0	10.2

^{1/} Means followed by the same letters indicate no differences at $P < 0.05$ by DMRT.

ปัญญาชนพันธุ์สิบสองปันนาให้ผลผลิตมากกว่าพันธุ์อ่างขางและพันธุ์พื้นเมือง พันธุ์พื้นเมืองให้ปริมาณซาโปนินรวมสูงสุด ผลการทดลองนี้สอดคล้องในทิศทางเดียวกับ การประเมินพันธุ์ปัญญาชนในปี 2552 (Ditchaiwong *et al.*, 2011) และการทดสอบพันธุ์ปัญญาชนในศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตร พิจิตร ปี 2554 (Table 1)

9. สรุปผลการทดลองและข้อเสนอแนะ

ปลูกทดสอบพันธุ์ปัญญาชน 3 พันธุ์คือ พันธุ์สิบสองปันนา พันธุ์อ่างขาง และพันธุ์พื้นเมือง พันธุ์สิบสองปันนาให้ผลผลิตสูงสุด รองลงมาได้แก่ พันธุ์อ่างขาง และพันธุ์พื้นเมืองตามลำดับ ปัญญาชนทั้ง 3 พันธุ์ ให้ปริมาณซาโปนินรวมได้มาตรฐาน พันธุ์พื้นเมืองให้ปริมาณซาโปนินรวมสูงสุด รองลงมาได้แก่

พันธุ์อ่างขาว และพันธุ์สิบสองปันนา ตามลำดับ พันธุ์สิบสองปันนาและพันธุ์อ่างขาวมีขนาดใบ และขนาดก้านใบใหญ่กว่าพันธุ์พื้นเมือง และแตกต่างกันทางสถิติ

การปรับปรุงพันธุ์พืชนี้โดยการผสมพันธุ์พื้นเมืองกับพันธุ์สิบสองปันนาและคัดเลือกต่อ จะได้สายพันธุ์ที่ให้ทั้งผลผลิตและสารสำคัญเพิ่มขึ้นต่อไป

10. การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

เมื่อพิจารณาผลผลิตสูงและมีปริมาณซาโปนินรวมได้มาตรฐาน พันธุ์ที่เหมาะสมใช้ปลูกในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดพิจิตรคือ พันธุ์สิบสองปันนา

- เกษตรกรที่ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนี้คือ กลุ่มเกษตรกร ผลิตวัตถุดิบสมุนไพรส่งโรงพยาบาลบางกระทุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
- การเผยแพร่ผลงานวิจัย

1. Ditchaiwong, C., S. Jamjomroon, S. Vorapitirangsi and S. Chingduang. 2011. Varietal evaluation of *Gynostemma pentaphyllum* (Thunb.) Makino. In The international Symposium on Medicinal and Aromatic Plants. The Empress Hotel Chiang Mai. December 15-18, 2011. Chiangmai. p. 143.
2. จริญญา ดิษฐไชยวงศ์ เสงี่ยม แจ่มจำรูญ ศศิธร วรปิติรังสี และแสงมณี ชิงดวง. 2555. การทดสอบพันธุ์ปัญญาจันทร์. กำหนดการและบทคัดย่อการประชุมวิชาการพืชสวนแห่งชาติ ครั้งที่ 11 กรมวิชาการเกษตร 1-3 กุมภาพันธ์ 2555 ณ โรงแรมดิเอ็มเพรส เชียงใหม่. หน้า 69.
3. จริญญา ดิษฐไชยวงศ์ มัลลิกา รักรัษธรรม เสงี่ยม แจ่มจำรูญ ศศิธร วรปิติรังสี และแสงมณี ชิงดวง. 2556. การทดสอบพันธุ์ปัญญาจันทร์ในแหล่งปลูกเพื่อการค้า. กำหนดการและบทคัดย่อการประชุมวิชาการพืชสวนแห่งชาติครั้งที่ 12 สมาคมพืชสวนแห่งประเทศไทย 9-12 พฤษภาคม 2556 ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค บางนา กรุงเทพมหานคร. หน้า 123.

11. คำขอบคุณ (ถ้ามี)

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ รศ.ดร.อมร เพชรสม รศ.ดร.ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ และ อ. ดร.จรรยา ชัยเจริญพงศ์ สถาบันเทคโนโลยีชีวภาพและวิศวกรรมพันธุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ช่วยรับวิเคราะห์สารสำคัญ. กลุ่มวิจัยเกษตรเคมี สำนักวิจัยพัฒนาปัจจัยการผลิตทางการเกษตร กรมวิชาการเกษตร ที่ช่วยรับวิเคราะห์ดิน.

12. เอกสารอ้างอิง

กัลยา อนุลักขณาปกรณ์. 2551. การศึกษาสรรพคุณและความปลอดภัย. สมุนไพรน่ารู้ (2)

- ปัญญาจันทร์ *Gynostemma pentaphyllum* (Thunb.) Makino. สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข นนทบุรี. หน้า 13-31.
- เจริญ ดิษฐไชยวงศ์ สุชน สุวรรณบุตร และคณะ. 2550. แบบการปลูกและอายุเก็บเกี่ยวของปัญญาจันทร์. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. 5 (2): 181-185.
- เจริญ ดิษฐไชยวงศ์ เสงี่ยม แจ่มจำรูญ ศศิธร วรปิตรังสี และแสงมณี ชิงดวง. 2554. อิทธิพลของวิธีการปลูกและอายุเก็บเกี่ยวต่อผลผลิตและปริมาณสารสำคัญของปัญญาจันทร์. วารสารวิทยาศาสตร์การเกษตร. 42 (3/1) (พิเศษ) : 75-78.
- บัวบาง ยะอุป สมศักดิ์ รุ่งอรุณ และวรวิทย์ ยี่สวัสดิ์. 2552. การผลิตและแปรรูปเจียวกู่หลาน. สถาบันวิจัยดอยปุย สถาบันค้นคว้าและพัฒนาาระบบนิเวศเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. แหล่งข้อมูล: <http://www.keajon.com/jiaogulan/> (2010, November 8).
- เย็นจิตร เตชะดำรงสิน ธิดารัตน์ บุญรอด และคณะ. 2551. คุณภาพทางเคมีของปัญญาจันทร์. สมุนไพรน่ารู้ (2) ปัญญาจันทร์ *Gynostemma pentaphyllum* (Thunb.) Makino. สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข นนทบุรี. หน้า 45-82.

Ditchaiwong, C., S. Jamjomroon, S. Vorapitirangsi and S. Chingduang. 2011. Varietal evaluation of *Gynostemma pentaphyllum* (Thunb.) Makino. In The international Symposium on Medicinal and Aromatic Plants. December 15-18, 2011. Chiangmai. p. 143.

Takemoto, T., S. Arihara, S. Taniguchi, Y. Miyashita, K. Haji and H. Shobu. 1985. Quantitative determination of medicinal saponins in *Gynostemma pentaphyllum* or its extracts and pharmaceutical preparations. Jpn Kokai Tokkyo Koho JP 60 219,556 [85 219,556] (CI G01N31/22).

Zhang, X. 2003. WHO guidelines on good agricultural and collection practices (GACP) for medicinal plants. World Health Organization, Geneva. 67 p.